

בתקופתו אולי עתידה צרפת "להשתעמם". ההיסטוריה שלה אכן מעידה כי לאחר החלפת השליט הנוהג-ברמה יש להמתין שנים מספר לסיבובו המחודש של גלגל המעשים.

פראנסואז ראפלה כתב כי אוניהם של הצרפתים מספיקים רק לרגע אחד של שיכון, כך היה על מהפכת הסטודנטים של צרפת. זו לא היתה בעצם מהפכה אלא התמרדות כנגד מצב חברתי ופוליטי, מרד היכול למחות, להרוס או להביא משב של רוח מרעננת ומהירה אך אין בכוחו לברוא מחדש. אינטלקטואלים שמאלניים רבים וטובים, שהתיאשו מן הקומוניזם המסורתי והשמרן, נטו, זנוטים, לראות בתנועות הסטודנטים בצרפת וארצות אחרות ביטוי מחודש, מלהיב את הדמיון, השכל והיצר, של מרידה נגד הציביליזציה הקאפיטליסטית-הטכנולוגית של המערב. ה"צעירים הפכו להיות לוחמי-הגרילה של הרחוק ברוח המרוצפים בכרכי המערב, בני-דמותם של לוחמי-הגרילה ב"עולם השלישי". זוהי, כמובן, אנאלוגיה מסולפת ועקרה ביותר. תנועות הסטודנטים, מצדן החיובי, אינן אלא תביעה נועזת, נואשה כמעט, לריפורמה ב"סדרי הלימוד מימי בונאפארטה וביטוי חריף למצבה של אוכלוסיית הסטודנטים ההמונית בדמוקרטיית-ההמונים הטכנולוגית, בעיקר של הסטודנטים למדעי הרוח והחברה. מצדה השלישי אינה אלא המשך לתנועות-הנוער של המאה ה-19 ושל ארגונים אנארכיסטיים, פאשיסטיים וכו'. ה'ז'רוגן אמנם מחודש, אבל התוכן זהה, החוקרים שמצאו בתנועות הסטודנטים כר נרחב ונכבד לעיסוק וכתובה, הם שייחסו להן חשיבות עצומה, מעל ו מעבר לחשיבותן האמיתית שאינה מבוטלת כלל כשלעצמה. אחדים אף הפכו את הסטודנטים והנוער ליורשי הפרולטריון התעשייתי, למעמד חדש שהולידה החברה הקאפיטליסטית של הינוך-חינם וחינוך-בהמות.

פטריק סיל ומורין מק'קונביל, צמד עתונאים בריטיים, מתארים את השתלשלות המאורעות במאי 1968 בלי להתירם ולעסוק בניחותים סוציולוגיים-פילוסופיים. כך יצא מתחת ידם ספר רהוט ומאלף, שהוא השלישי ברשימת הספרים המתורגמים לעברית (מתוך מבחר

אינה מוסבת על השטחים האחרים. כשהוא דן בסיני ובהבלי יהודה ושומרון נוקק רובינר שטיין למשחק-מלחמה אסטרטגי-פוליטי ה"גניע למסקנה כי סיני צריך לחזור אל ייעודו-מקדם כאיזור מפורז ונתיב-מעבר, וכי אין לספח את ה"גדה" אלא להגיע למצב ש"השליטה הישראלית תהיה צבאית בלבד ולא אזרחית, "להגביל את עצמנו לנוכחות צבאית-אפקטיבית מבחינה מעשית, אך שקטה מבחינת תודעתה הפוליטית". זו אמנם פשרה נאה על שולחנו של עתונאי נקי-דעת, אך אינה מביאה בחשבון הרבה מן האפשרויות הפתוחות של "משחק המלחמה".

חרף ההסתייגויות מעצם איסופם של מאמרי רובינשטיין בספר כמו גם מכמה דעות המובנות בהם, ברי שהמחבר הוא אחד המעולים בפובליציסטים הצעירים שלנו וכי הוא נמנה על אותם עתונאים שאינם נרתעים ממערכות ציבוריות מתוך הכרה כי "גם אנו, כיום, חלק מזור של מייסדים. בכוחנו הזרם לקבוע במידה לא מועטה את דמותה של ישראל לדורות רבים".

המהפכה הצרפתית 1968

קו-המטיה הוא האופק האוטופי הקסום של חברה חדשה ומשטר חדש, שצביונו אינו ברור כל-עיקרו. הסוסים הדוהרים: תנועות רפורמה, מחאה, זעם והרס, השואבות ממקורות רוח רוחניים שאינם חדשים דווקא והנבנות מתוך החברה האוטוריטאטיבית והלא-ספוגי טאנית של צרפת הגוליסטית "הקיסרית". ה"דמיון, הנועזים והמרץ זוכים למלוא תנופתם בחודש מאי 1968, אך כושלים לבסוף. ה"מהפכה הצרפתית, למרות אנאלוגיה מסוימת, לא חזרה על עצמה. אדרבה, הקיסר אמנם ירד מכיסאו אך יורשו, מסתבר, הוא ממולח, שמרן ותקיף לא-פחות ממנו, אם גם נעדר הדרת-הגדולה והדר ה"סגנון" של קודמו.

• פטריק סיל ומורין מק'קונביל: המהפכה הצרפתית 1968, תרגום: יוסף עוויאל; עם עובד / ספרית אפיקים, 1969; 197 עמ'.

נמסרה ילדם לבית־ילדים. לאחר שאסרו בני ניכחותה של הכותבת את בעלה־בית שאצלו גרו בני־משפחתה היררהה הנערה בת החמש־עשרה והגיעה לידי מסקנה: "אם גם אבי יתג" לה כטרוצקיסט וכאויב של המולדת, אני לא ארחם עליו..." אביה היה סופר מפורסם ב־ברית־המועצות.

המאורעות מתרחשים במהירות. נאסר אחיה של אמא. כיצד נאסר? עקבותיו נעלמו. ושוב מתעוררת המחשבה: "ושמא יאסרו פתאום גם את אבא? לא—אני באמינה באבא! הוא חבר המפלגה. פרטיזן ותיק—וא לא היה ולא יהיה איב העם". והנה מגיע מכתב מאבא השרוי במורח הרחוק (כנראה שולח לשם כדי להרחיקו מבירתה של המדינה), המודיע כי הוצא מן המפלגה ופוטר מן העבודה. "היי בטוחה", כותב הוא לבתו, "ש־אביך לא היה גבל אף פעם, לא צבוע, ולא הכתים את שמו בשום כתם... האמיני לי כי לאביך יש עוד דורות באשפה והוא לא ירכין את ראשו בפני ייסורים".

האב נאסר. האם מחפשת עבודה. דוד נוסף אסור אף הוא. "כל משפחת קוסטרין הצעירה איבני העם, כביכול, האם ייתכן שאני בתם ובשר מבשרם ששויה להאמין לזה?" היא אינה מאמינה. אך בתום לימודיה אין היא מתקבלת לבית־הספר הגבוה. הנימוק הוא "העדר דירה"—אף שהיא יושבת במוסקבה. היא מקבלת אפשרות ללמוד בבאקו שבקוֹר־קאו, אלא שאינה מחזיקה שם מעמד וחוזרת למוסקבה. אמה כותבת לסטאלין ותובעת שה־שלוטנות יקיימו את הוראתו שלו, כי "הבן אינו אחראי לחטאי אביו". בתשובה לפנייתה מקבלים את בתה למכון הגיאולוגי—ולא־שרה אין קץ.

גינה מאושרת בלימודיה, ובעיקר מחזרתה ל־עיר־מולדתה. "מוסקבה!" היא רושמת ביומ־נה, "מלה זאת בלבד מטילה התרגשות וממל־אה את הנפש גאנה, מביאה לידי מצב־נפש של זמרה ושיר. אלפי שנים עברו עליך, מוסקבה! מתוך דליקות, מגיפות, רעב, מ־ציפּרני נכרים, ממלחמות־דמים קמת, מוסק־בה, יותר ויותר יפה, יותר ויותר חזקה ויותר ויותר חיבתה ללב הרוסי. ענני־סערה

גדול פ־י־כמה־וכמה) על־אודות תנועות הסטו־דנטים. ספרם מוקדש לתנועה הצרפתית. "הו, כמה יפה! הרי זו מהפכה!" קרא מנהיג טרוצקיסטי צעיר למראה גלי ההרסות בפ־ריו. אחרים סברו כי המראה אינו יפה אלא מטיל־אימה. מפלגת "הפחד" ניצחה את מ־לבת ה"דמיון". אם אפשר לומר דבר מסכם לזכותה של מהפכת־מאי ודומותיה, הרי זה שהזכיחה—בהיפוך כוונתם של מחולליה—כי באירופה "המנוזנת והעריצה" יש מקום ל־תנועות ספונטאניות של מחאה ותביעות לתו־קו־דבר שאין לאמרו על העולם בו מצאו הסטודנטים דוגמה, ואולי בעולם אותו היו מכוננים, אילו הצליחו לרגע.

י. ש.

יומנה של נינה קוסטרינה

"יומן זה הגו עדות מבלי־משים על החיים, האווירה, הרגשות והלכיה־המחשבה בעולם, ש־הוא לנו עולם אחר, סגור; זוהי הזדמנות נד־רה לראותו מבפנים". דברים אלה שנכתבו בהקדמה נאמנים הם ומגלים את הענין המיו־חד שבקריאת יומנה של תלמידת בית־ספר תיכון במוסקבה משנות ה־30. הנערה—ככל נערה בגילה המתעוררת לחיים ולאבה—יוד־עת לכתוב ולתאר את חוויותיה הפנימיות ואת אירועי המציאות; אך העובדה שכתבתה מג־לה הרבה מהווי החיים ברוסיה של סטאלין, מלפני מלחמת־העולם השנייה, מוסיפה לימ־נה את ממדה המעניין ביותר. ימי היומן חופפים את תקופת המשפטים הידועים של 1937 ו־1938. הם משתקפים בכתיבה ומקנים לה את חשיבותה כסיפור־עדות על עולמו הפנימי של הנער הסובייטי.

מבחנה העיקרי של הנערה הוא בנאמנותה למולדת, המתנגשת עם אהבתה לאבית. בתח־לת "הסטיהרים" היא נתקלת בפעם הראשונה בכביה הגורלית, כאשר אסרו את קרובי־מש־פחתה. במקרה אחד, כאשר שולחו שני ההורים,

* יומנה של נינה קוסטרינה; תרגום: י. זמורה; הוצאת מסדה, 1970; ע' 125.